

CESTY K WELLBEINGU SKRZE MÍSTNĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ

Eliška Hájková
Středisko ekologické výchovy
SEVER Horní Maršov



Díky dlouhodobé spolupráci s českými učiteli (při vedení zajímavých rozhovorů, zároveň potvrzeno výzkumy a evaluacemi) a také inspirací ze zahraničních projektů, jsme si uvědomili, že Místně zakotvené učení (MZU) je pro vzdělavatele příležitostí předávat klíčové hodnoty, jako jsou **vztah k místu, zodpovědnost, vědomí kořenů, potřeba měnit svět k lepšímu, porozumění souvislostem, lidská pospolitost a smysluplnost vzdělávání**. Věříme, že když MZU přispívá k naplnění těchto hodnot, pomáhá i k naplnění wellbeingu - tedy stavu, ve kterém můžeme rozvíjet svůj potenciál a díky tomu žít spokojený život spolu s ostatními. Podívejte se, kde a jak propojení vidíme a vyberte si vaši cestu k wellbeingu skrze Místně zakotvené učení.

Místně

zakotvené

učení

- místní prostředí jako jednotící kontext pro výuku
- důraz na občanské zapojení
- projekty - praktický význam pro obec a komunitu
- vznik a rozvoj místních partnerství

Místně zakotvené učení využívá všech aspektů místního prostředí (přírodních, kulturních, historických a socioekonomických souvislostí) jako jednotícího kontextu pro výuku;

- klade důraz na občanské zapojení v projektech, které mají praktický význam pro obec a slouží komunitě (tzv. servisní projekty);
- buduje sociální kapitál, podporuje vznik a rozvoj místních partnerství.

Pro poslední náhled na to, co je místně zakotvené učení, se obrátíme za oceán, k části textu, jímž David Orr, environmentalista a učitel, doporučuje čtenářům publikaci svého kolegy Davida Sobela „MZU je, když... propojíme své hlavy, ruce a srdce s místy, kde žijeme, tak, abychom v nich mohli spočinout vědomě a s láskou, vyplývající z jejich hluboké znalosti.“

Místo

- fyzický prostor, i společenství těch, kdo je obývají (přírodní i lidská)
- prostor i vztahy



Blízká slova pojmu místo - jazyky?

place, space, bydliště, rodiště, domovina, město, sídlo, místo pobytu, lokalita, region, krajina, komunita, společenství, ...domov

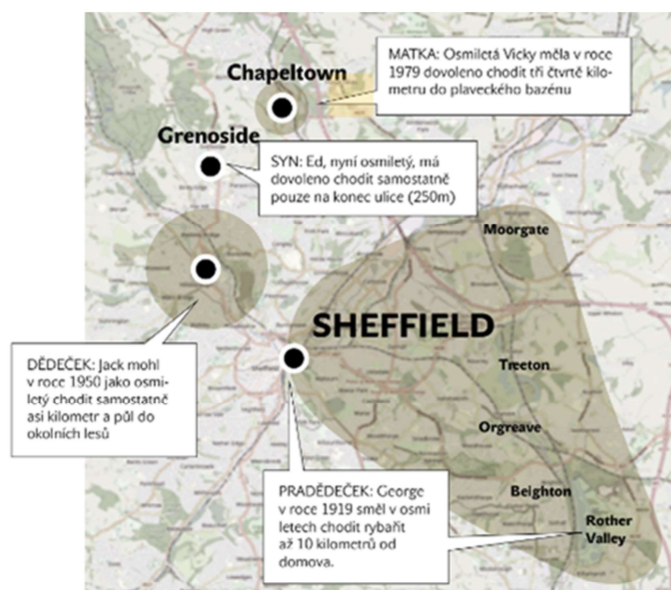
Zdůrazněme hned na začátku, že místo chápeme tak, že zahrnuje nejen fyzický prostor, který nás bezprostředně obklopuje, ale i společenství těch, kdo je obývají, a pod společenstvími si můžeme představit jak přírodní společenstva tvořená rostlinami, živočichy a dalšími organismy, z nichž mnohá místo osídlila dávno před lidmi, tak lidskou pospolitost – obec, komunitu.

Vždy, když budeme dnes mluvit zkráceně o místě, představme si tedy nejen prostor, ale i vztahy: prostor tvořený přírodními prvky i lidskými díly, zabydlený různými organismy ve složitých vzájemných vztazích a závislostech a také silné mezilidské vazby. Místo a obec (či komunita) jsou tedy spojené nádoby.

Některé přístupy zdůrazňují, že osobním místem v širším pojetí může být pro někoho postupně i celý svět, což ilustruje následující schéma postupného rozrůstání místa. Po narození je moje místo v náruči matky, v pěti letech do něj spadá i cesta do školky, její zahrada a děti v ní, pak místa her v sousedství, celá obec, hory či povodí, kde žiji, moje země.

Moje Místo je pak spíše definováno silným citovým vztahem, pocitem sounáležitosti. Je prostorem, s nímž se díky předchozím zkušenostem a zážitkům silně identifikuji, u nějž mne těší, když vzkvétá, a trápí, když je ničen. Zastavme se krátce i u dalších blízkých slov...

Vztah k místu

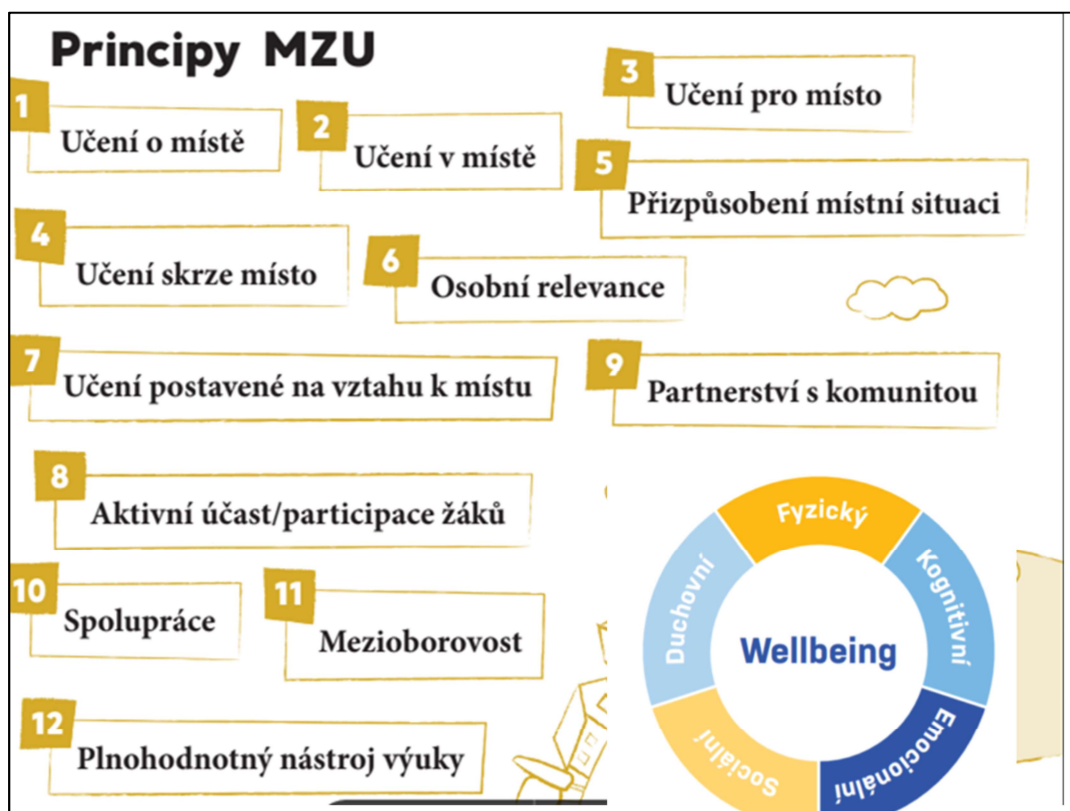


Zdroj: MailOnline²²

Máte-li svá místa, pravděpodobně k nim cítíte hlubší vztah a mají pro vás svůj význam. Rozvinutý vztah k místu je předpokladem pro rozvoj aktivního přístupu k řešení environmentálních a sociálních problémů spojených s místem, k připravenosti jednat ve prospěch komunity, životního prostředí a kvality života - udržitelnosti.

Zvlášť u dětí je vytváření vztahu k místu ovlivněno především dostupností (místo je velké podle toho, kam se můžu dostat vlastní silou – pěšky nebo na kole), emocemi a zkušenostmi (místo je velké podle toho, jaké s ním mám spojené pocity a vzpomínky – kde bydlím, kde jsem se narodil, kde mám své blízké), rozsahem (je to prostor tak velký, kam dohlédnu z nejbližšího kopce nebo kostelní věže) i konzistencí (je to prostor, který je vnitřně soudržný díky tradicím, zvykům, historii, květeně apod.).

Zajímavý je také historický vývoj toho, jak se mění akční rádius dítěte. Britské studie nezávislé mobility dětí to ilustrovaly na příkladech rodin ze severoanglického Sheffieldu, kde se během generací dramaticky zmenšil nejen prostor, resp. vzdálenost, do níž děti samostatně vyrážejí, ale zúžily se i typy míst, které děti navštěvují, činnosti, kterým se tu věnují, a snížil se počet společníků, s nimiž na takové výpravy vyrážejí. Jestliže generace pradědeček a prababiček prozkoumávala bez rodičů, zato v partě kamarádů místa vzdálená v řádu několika kilometrů, a generace dědečků a babiček stále ještě přes kilometr, zmenšil se akční rádius jejich dětí na stovky metrů a vnoučat už jen na desítky metrů. Výpravy k potoku, jezeru, do lesa a dětského klubu nahradila návštěva v domě či na pozemku kamaráda. Samostatnost a volnost nahradila kontrola a „bezpečí“. Tento nežádoucí vývoj naznačuje vzrůstající důležitost přístupů, jako je místně zakotvené učení.



Podívejme se tedy na propojení Místně zakotveného učení (MZU) a wellbeingu, který se skládá ze 5 oblastí. Zamysleme se, jak by těchto 12 principů MZU mohlo přispět k naplnění právě 5 oblastí wellbeingu.

Kognitivní oblast:

Tím, že se učíme o konkrétních místech a fenoménech v nich, objevujeme nové pohledy a propojujeme různé oblasti znalostí. Díky tomu je naše učení stává osobně relevantní a tudíž v něm vidíme smysl. Principy MZU, jako je "Mezioborovost" a "Osobní relevance", podporují rozvoj kritického myšlení a kreativity tím, že propojují různé oblasti znalostí a umožňují žákům vidět význam svého učení v reálném životě. "Plnohodnotný nástroj výuky" poskytuje žákům jasné cíle a zpětnou vazbu, což podporuje jejich motivaci a vytrvalost při učení.

Fyzická oblast:

Principy MZU, jako je "Učení v místě" a "Učení pro místo", podporují fyzickou aktivitu tím, že nás přivádějí ven a

zapojují do praktických činností (něco pro místo společně uděláme). Vznikající projekty pro místo také reflektují aspekty jako je udržitelné stravování nebo bezpečná udržitelná doprava v místě - podpora chození pěšky do školy, podpora cyklodopravy , což přispívá k našemu celkovému fyzickému blahu.

Emocionální oblast:

Principy MZU, jako je "Vztah k místu" a "Aktivní účast, participace žáků", mohou podporovat pozitivní vnímání sebe sama tím, že posilují spojení žáků se svým okolím a komunitou a umožňují jim aktivně přispívat k řešení problémů ve svém prostředí. Uvědomuji, co já sama k místu cítím, jak na mě mé místo působí. Skrze osobní relevanci se učím, že je pro mě důležité, zabývat se opravdovými problémy a projekty a že mohu ovlivnit to, jak moje místo bude vypadat v budoucnosti.

Sociální oblast:

Principy MZU, jako je "Spolupráce" a "Partnerství s komunitou", podporují rozvoj sociálních dovedností tím, že nás zapojují do skupinové práce a spolupráce s různými členy komunity. Tím, že spolupracujeme na projektech a komunikujeme s ostatními, posilujeme naše vztahy a schopnost navazovat a udržovat kontakty, což přispívá k našemu sociálnímu blahu.

Duchovní oblast:

Principy MZU, jako je "Učení skrze místo" a "Vztah k místu" nám pomáhají přemýšlet o hodnotách místa. "Učení o místě" může podnítit u žáků zájem o smysl jejich existence tím, že je přivádí k poznání historie a kulturní identity své komunity a k uvažování o vlastní roli v ní.



Inspirace na propojení wellbeingu a Místě zakotveného učení přišla z mezinárodního projektu PLACE. Ukazuje 5 cest k dosažení jednotlivých oblastí wellbeingu, inspirovaných souborem zásad pro wellbeing "5 Ways to Wellbeing" ve Spojeném království.

- 1. Spoj se s lidmi ve svém okolí, spoj se s přírodou::

Krok k sociální oblasti wellbeingu. Navazujte vztahy a komunikujte s lidmi ve vašem okolí. Podporujte a propojujte se s komunitou kolem vás. Obklopte se přírodou, buďte v kontaktu s okolním prostředím a vnímejte její pozitivní vliv na vaše emoce a zdraví.

- 2. Dávej

Krok k emocionální oblasti wellbeingu. Vykonej něco pro druhé nebo pro přírodu. Usmívej se. Věnuj se dobrovolnictví. Všímej si toho, jak jsi provázán s širší komunitou (a jak je s ní provázáno tvoje štěstí).

- 3. Buď aktivní:

Krok k fyzickému wellbeingu. Najděte si venkovní aktivity, které vás baví, a věnujte se jim aktivně. Pohyb venku přispívá k vašemu fyzickému zdraví a kondici.

- 4. Všímej si:

Krok k duchovnímu wellbeingu. Uvědomujte si svět kolem sebe a své vlastní pocity a emoce. Poznej přínosy vnímání všemi smysly a věnuj mu čas.

- 5. Nepřestávej se učit:

Krok ke kognitivnímu wellbeingu. Vyzkoušejte nové věci a vzdělávejte se. Přijměte výzvy, které vás baví, a objevujte nové oblasti, což posiluje vaše sebevědomí.

1. Bud' aktivní

vzdělaný a aktivní občan

- připravený zodpovědně pečovat o místo (svou obec, krajinu i její obyvatele)
- jednající odpovědně vůči lidem i přírodě ve svém každodenním osobním, občanském a profesním životě.



Fyzická aktivita je podporována skrze principy učení v místě a pro místo, kde žáci mají možnost venku objevovat místo a aktivně se zapojovat do praktických činností při realizaci projektu. Můžeme se však na to podívat i jako na aktivní v přeneseném slova smyslu. Aktivním občanem je ten, kdo je připraven zodpovědně pečovat o místo, tedy o svou obec, krajinu i její obyvatele, s cílem udržitelného života jedná odpovědně vůči lidem i přírodě ve svém každodenním osobním, občanském a profesním životě.

Skrze Místně zakotvené učení chceme podporovat i aktivní účast žáků na výuce - Možnost přijít s návrhy, garance, že budou vážně prodiskutovány a posouzeny; dělba rolí při prozkoumávání souvislostí; realizace úprav dle vlastních preferencí; možnost výběru aktivit, do kterých se žáci chtějí zejména zapojit.

2. Všímej si

- **Nelhostejnost** a vztah (tedy alespoň v to doufám), vrcholem MZU by mohlo být **přijetí zodpovědnosti** (nejen) za to místo.
- **Pochopení a poznání, touhu** bádát.
- **Znalost regionu**, kde žiju.
- **Zážitky** žákům i učitelům (mnohdy i vzdělání starostům, sousedům). Tyto zážitky mají formující, možná až transformační charakter.
- **Radost, zážitek, zdravou sebedůvěru**.
- **Lehkost** učení.
- **Nové, zajímavé pohledy** na místo kde žijí, odkud pochází.
- **Hlubší vztah k místu**, učení prožitkem, přínos pro širší komunitu, **spolupráce** s více subjekty.
- Větší **radost** z učení jak pro učitele, tak pro žáka, **pevnější vztahy** mezi učiteli i mezi žáky navzájem.
- Obrovský **balík možností**, které můžeme využít nejen pro práci se žáky, a také s pamětníky, obyvateli.
- **Lepší pochopení přednášeného** – od známého k neznámému – od jednoduššího ke složitějšímu.



Krok k emocionálnímu wellbeingu, který spočívá ve vnímání světa kolem sebe a svých vlastních emocí. Na konferenci Místně zakotveného učení proběhla anketa, která ukázala, že možná důležitým prvkem, který Místně zakotvené učení (MZU) přináší, je nelhostejnost. Dívat se, co se děje kolem mě, je jedním ze základních předpokladů pro místně zakotvené učení a podporu aktivního občanství. Tím, že se žáci podílejí na aktivitách, jako je tvorba pocitových map, objevují propojení a souvislosti mezi místem, kde žijí, a svými emocemi. Pocitová mapa poskytuje zábavný a užitečný způsob, jak se naladit na místo, ve kterém žijí. Žáci zkoumají své pocity i pocity ostatních, což přináší hluboké zážitky a emoce jako je překvapení, radost, nadšení nebo hrdost. Tímto způsobem se také rozvíjí jejich sebedůvěra a uspokojování potřeb v různých směrech.

3. Nepřestávej se učit

V čem bylo období vlády Marie Terezie a Josefa II. klíčové pro moji obec?

Nápověda: 1961 – shořela – 1790 – nová škola – jednotřídni – 60

Škola v Mrákově byla zřízena v roce.... Tehdy byla jen... V roce 1815 byla postavena..., která však na konci 19. století.... Současná budova školy byla postavena v roce..., proto jsme v roce 2021 slavili... od jejího otevření.

5. Smršť změn - reformem

Marie Terezie a Josef II. prosluli tím, že pořád něco modernizovali a reformovali = měnili. Snažili se vytvořit pro své poddané dobře fungující stát, který by jim zajistil řadu služeb. Poznej podle nápovědy, co společně měnili a zakládali.

Podepisuješ se jím na sešit – na test – lišíš se tím od ostatních žáků a lidí...

Označení domu – aby pošta věděla, co kam doručit...

Ochrana proti nakažlivým nemocem – povinné (péče o zdraví poddaných)...

Budovy, kde se starali o nemocné – chudé...

Krok k kognitivnímu wellbeingu, který podporuje neustálé učení a objevování nových věcí nám může ukázat lekce Místně zakotveného učení, kterou sestavila muzejnice Kristýna Pinkrová pro 4. třídu, je příkladem spolupráce mezi muzeem a základní školou s cílem dosáhnout postupných změn ve výuce a více propojit výuku s regionem. Tato tandemová výuka na prvním i druhém stupni mrákovské školy ukazuje, jak muzejnice a učitelé společně přinášejí nové přístupy a informace do výuky, a zároveň zúžit množství učiva, aby dali prostor hlubšímu porozumění a vhledu. Kristýna jako muzejnice s ovládním metod interpretace místního dědictví může do výuky přinést znalosti a zkušenosti nad rámec odbornosti učitelů a provázat dějiny "velkých, vzdálených" s dějinami "malých, místních". Díky těmto reformám se mohou žáci lépe porozumět tomu, jaké změny se udály na Chodsku, v Domažlicích a v Mrákově, a jak tyto změny ovlivnily místa, která jsou dnes domovem žáků mrákovské školy.

4. Spoj se

Pomník padlých v Machově



Učení není pouze individuální, ale probíhá formou skupinové práce, kde je kladen důraz na spolupráci v týmu. Žáci, učitelé, občané a další členové komunity společně přispívají k opravě a zvelebení místa pomníku, což posiluje pocity sounáležitosti a odpovědnosti k místnímu prostředí a propojuje předměty jako je matematika, fyzika, chemie a přírodopis. Žáci se naučili odkud pochází kámen použitý na pomníku, zkoumali lišejníky na povrchu pomníku, zabývali výpočtem síly potřebné k vyzdvižení kamene, chemické procesy probíhající na pískovcovém povrchu pomníku a na mosazné desce, historické souvislosti, například průběh 1. světové války a kam až došli vojáci z obce nebo výpočty dráhy kamene z místního lomu.

5. Dávej

Motivace k používání místně zakotveného učení

- **Přesvědčení**, že učení zážitkem a zkušeností, venku, v kontaktu s místem je **efektivnější, zasáhne hlouběji**
- **Potřeba** nabídnout příležitost k úspěchu při učení **všem dětem**
- **Chut'** podílet se na pozitivních změnách v obci
- **Vědomí**, že u dětí je třeba rozvíjet kompetence
- **Umění** využít potenciál školy jako komunitního hybatele



Proces zavádění MZU do praxe škol a komunit začíná od prvních aktivit a drobných lekcí a postupně směřuje k širšímu a častějšímu využívání ve výuce. Klíčovou roli v tomto procesu hrají lidé, konkrétně učitelé, ředitelé škol a další členové komunity, kteří tuto změnu provádějí. Je důležité porozumět jejich motivacím a důvodům, proč se rozhodli začlenit MZU do své praxe.

Během dlouholeté praxe s programem Škola pro udržitelný život a desítek seminářů a konferencí jsme zaznamenali opakující se důvody, které motivují učitele k využívání MZU. Těmito důvody jsou být nejen snaha o naplnění vlastního wellbeingu, ale také touha dělat něco pro druhé nebo pro přírodu. Tato zkušenost potvrzuje, že MZU nejenže přispívá k rozvoji vzdělávacího procesu, ale může také pozitivně ovlivnit osobní život jednotlivců a komunity jako celku.



ŠKOLA PRO
UDRŽITELNÝ ŽIVOT



Eliška Hájková
Středisko ekologické výchovy SEVER
Horní Maršov

koordinátorka programu Škola
pro udržitelný život a místně
zakotveného učení

<https://www.skolaprozivot.cz/>

suz@ekologickavychova.cz

+420 734 310 966

Pokud vás cesty k wellbeingu skrze Místně zakotvené učení zaujaly spojte se s námi a zjistěte další možnosti.